NYÍREGYHÁZI
CANTEMUS KÓRUS

Tenebrae factae sunt, dum crucifixissent Iesum…

SÖTÉTSÉG LŐN, AMIKOR KERESZTRE FESZÍTETTÉK JÉZUST
— A 14. RESPONZÓRIUM KEZDETE

GYÖNGYÖSI LEVENTE NAGYHETI KÓRUSCIKLUSA

TENEBRAE RESPONSORIA

A zeneszerző, a mű és a Cantemus — ismertető füzet

18	2	64′	2022–24
RESPONZÓRIUM	KÖTET · 6 NOKTURNUS	A CAPPELLA ZENE	A KOMPONÁLÁS ÉVEI

A *Tenebrae Responsoria* a nagyhét legsötétebb óráinak szövegeit szólaltatja meg vegyeskaron. Mindkét kötete a Cantemus Vegyeskar és Szabó Soma felkérésére született, és nekik szól az ajánlása is. Ez a füzet bemutatja a liturgikus hátteret, a zenei nyelvet, a szerző és a Cantemus kapcsolatát, és elvezet a felvételekhez.

A sötétség zsolozsmája

A „tenebrae” latinul sötétséget jelent. Így nevezték a nagyhét utolsó három napjának hajnali zsolozsmáját, amelynek során egyenként oltották ki a gyertyákat.

A szent három nap (nagycsütörtök, nagypéntek, nagyszombat) matutinuma három részből, úgynevezett nokturnusból áll. Mindegyikben három olvasmány hangzik el, és mindegyik olvasmányra egy responzórium, azaz válaszos ének felel. Egy napra így kilenc, a három napra összesen huszonhét responzórium jut. A szertartás alatt a templom fokozatosan elsötétül: innen a magyar *gyertyakioltás* elnevezés.

A szövegek a szenvedéstörténetet nem elbeszélik, hanem belülről élik át. Hol Krisztus szólal meg egyes szám első személyben („Szomorú az én lelkem mindhalálig”), hol a tanítványok, hol a közösség. Ez a váltakozó nézőpont teszi a responzóriumokat a zeneszerzők számára különösen vonzóvá.

A műfaj legismertebb többszólamú megzenésítései a késő reneszánszból valók: Tomás Luis de Victoria 1585-ben Rómában kiadott tizennyolc négyszólamú motettája és Carlo Gesualdo 1611-es, merész harmóniáiról híres sorozata. A 20. században Francis Poulenc tért vissza a szövegekhez. Gyöngyösi Levente ciklusa ebbe a négy évszázados hagyományba lép be, 21. századi hangon.

A latin kötetcímek a hét napjait jelölik: a *Feria Quinta* (ötödik nap) a nagycsütörtök, a *Feria Sexta* (hatodik nap) a nagypéntek responzóriumait tartalmazza. Az első kötet az Olajfák hegyétől Júdás árulásáig és az elfogatásig vezet, a második az ítélettől a kereszthalálig.

A KÉT KÖTET TÉTELEI

VOL. 1 · FERIA QUINTA · NAGYCSÜTÖRTÖK · KB. 31′		
NOCTURNUS I		
1	In monte Oliveti *Az Olajfák hegyén*	4′15″
2	Tristis est anima mea *Szomorú az én lelkem*	3′45″
3	Ecce vidimus eum *Íme, látjuk őt*	3′30″
NOCTURNUS II		
4	Amicus meus *Az én barátom*	3′30″
5	Iudas, mercator pessimus *Júdás, a nyomorult kereskedő*	1′45″
6	Unus ex discipulis meis *Egy a tanítványaim közül*	4′30″
NOCTURNUS III		
7	Eram quasi agnus innocens *Mint az ártatlan bárány*	2′45″
8	Una hora non potuistis *Egyetlen órát sem tudtok*	4′30″
9	Seniores populi *A nép vénei*	2′45″

VOL. 2 · FERIA SEXTA · NAGYPÉNTEK · KB. 33′		
NOCTURNUS I		
10	Omnes amici mei *Minden barátom elhagyott*	Andante
11	Velum templi scissum est *A templom függönye kettéhasadt*	Allegro
12	Vinea mea electa *Választott szőlőtövem*	Moderato
NOCTURNUS II		
13	Tamquam ad latronem existis *Mint egy rablóra, úgy jöttetek*	Vivace
14	Tenebrae factae sunt *Sötétség lőn*	Adagio
15	Animam meam dilectam *Szeretett életemet*	Allegretto
NOCTURNUS III		
16	Tradiderunt me *Kiszolgáltattak*	Molto adagio
17	Iesum tradidit impius *Egy kegyetlen árulta el Jézust*	Andante lento
18	Caligaverunt oculi mei *Elhomályosodott szemem világa*	Andante

Az első kötet időtartamai a kotta tartalomjegyzékéből, a második kötet tempójelzései a tételek élén álló előírásból származnak. A magyar címek a kottákban közölt fordításokat követik.

Forma, hangzás, dramaturgia

A responzórium mint forma

A gregorián responzórium három részből áll: a kórus *válaszából*, a szólisztikus *versusból* és a válasz második felének megismétléséből (repetenda). Gyöngyösi megtartja ezt a visszatérő szerkezetet, de drámai eszközzé alakítja. Az *In monte Oliveti* nyitó gondolata a 22. ütemben tér vissza, már nem „dolce”, hanem „agitato” előírással: ugyanaz a szöveg másodszorra felzaklatva szól. A *Tristis est anima mea* lassú kezdete a tétel végén „triste” jelzéssel jön vissza, mintegy bekeretezve a középső rész menekülését.

Tonális keret, szélső karakterek

A ciklus harmóniavilága a kiadó ismertetője szerint „szinte mindig tonális keretek között” mozog. A feszültséget nem az atonalitás, hanem a hirtelen karakterváltás adja. A második tételben a 68-as tempójú, „pallido” (sápadt) siratót a „fugam capietis” (elmenekültök) szavaknál 134-es *Vivace furioso* szakítja meg. Az előadási utasítások szinte rendezőpéldányként olvashatók: *sospirando* (sóhajtva), *minaccioso* (fenyegetően), *sussurrando* (suttogva).

A nokturnusok íve

A szerző a súlypontokat tudatosan helyezte el: az első két nokturnusban a záró tétel (3. és 6.), a harmadikban a középső (8.) a ciklus tartópillére. A két leggyorsabb tétel, a *Iudas, mercator pessimus* és a ciklust záró *Seniores populi* a Bach-passiók tömegjeleneteinek (turba) ritmikus, enyhén ironikus hangját idézi. A Gyöngyösire jellemző könnyűzenei elemek csak ez utóbbiban jelennek meg. Több tétel *attacca*, megszakítás nélkül kapcsolódik a következőhöz.

Önidézet és emlékezés

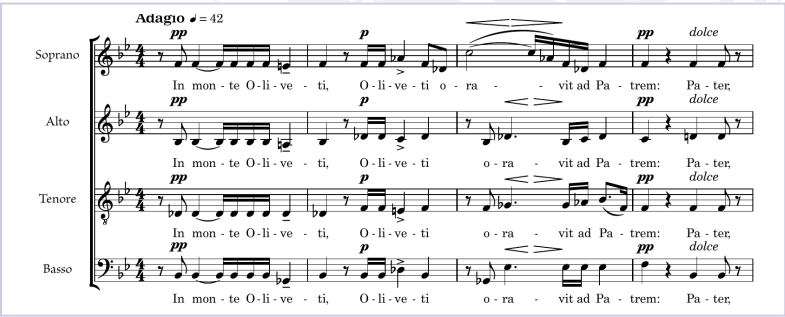
A 8. tétel különleges megoldása, hogy Krisztus szemrehányása („Egyetlen órát sem tudtatok virrasztani velem?”) közé az előző tétel gúnyos „Venite” kórusa ékelődik be idézőjelben, „quasi lontano”, mintha távolról hallatszana. A tétel végén három női szólista „dolce luminoso” éneke és az antik cintányérok (crotali) csengése nyit ablakot a feltámadás felé.

A kórus mint hangszer és színpad

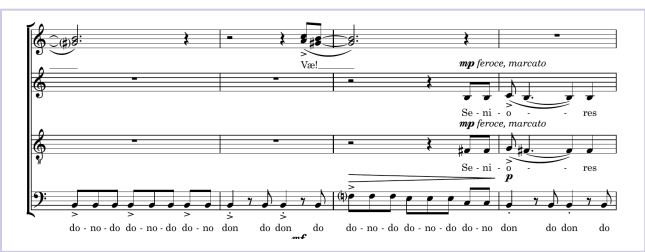
Gyöngyösi az énekhangon túli eszközöket takarékosan, de pontosan használja. A 4. és 5. tételben taps és dobbantás nyomatékosítja a Júdás-jelenetet. A *Seniores populi*ban a basszus „do-no-do” szótagokon dobszerű ostinatót énekel („quasi tamburo”), a kórus pedig a kotta utasítása szerint kinyújtott kézzel a levegőbe markol, mintha elfogna valakit. A második kötet zárótétele kettős kórusra íródott, a végén vízzel hangolt poharak szólalnak meg, majd az „amen” a „senza suono” előírásig, a hangtalanságig halkul: ez a gyertyakioltás zenei megfelelője.

Előadói kihívás

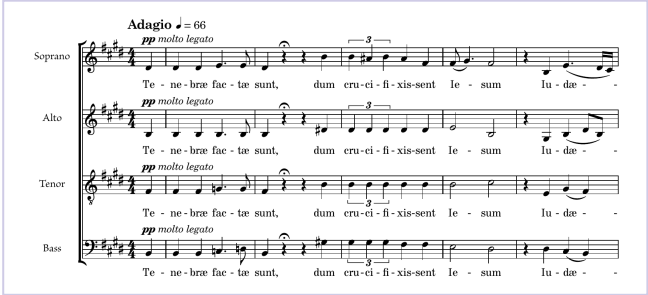
A négyszólamú alapfaktúra gyakran öt-hét szólamra osztódik, a tempó- és dinamikai váltások sűrűek. A kiadó hivatásos és haladó amatőr kórusoknak ajánlja a művet; a tételek önállóan is előadhatók.

1. KOTTAPÉLDA
In monte Oliveti, 1–4. ütem.
Pianissimo, szinte beszédszerű deklamáció, amelyből a szoprán „oravit” melizmája emelkedik ki.

2. KOTTAPÉLDA · **Seniores populi**, 8–11. ütem. A basszus „do-no-do” ostinatója fölött „feroce, marcato” lép be a téma.

3. KOTTAPÉLDA · **Tenebrae factae sunt** (Vol. 2), 1–5. ütem. Homofón, „molto legato” kezdet a kereszthalál pillanatához.

Gyöngyösi Levente és a Cantemus

GYÖNGYÖSI LEVENTE KOSSUTH-DÍJAS ZENESZERZŐ

„Szabó Somának és a Cantemus Vegyeskarnak” – ez az ajánlás áll mindkét kötet első kottaoldalán.

Gyöngyösi Levente (1975) Kossuth-díjas, Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, Érdemes Művész. Kórusműveit az Egyesült Államoktól Japánon át Dél-Afrikáig éneklik, művei 2024 óta a bécsi Universal Editionnál is megjelennek. Életművében a kóruszene mellett opera, oratórium és zenekari darabok is szerepelnek, de nemzetközi hírnevét elsősorban énekkari műveinek köszönheti.

A szerző honlapja a rendszeresen megrendelő együttesek sorában elsőként a nyíregyházi Cantemust említi. A kapcsolat nem egyetlen kórushoz, hanem az egész kóruscsaládhoz köti: a Cantemus 2019-ben CD-n adta ki a zeneszerző akkori legújabb nőikari műveit, a Cantemus Vegyeskar pedig több nagyszabású darabjának volt első megszólaltatója.

A Tenebrae-ciklus ennek az együttműködésnek a csúcspontja. A zeneszerző olyan együttesre írhatott, amelynek hangzását, terhelhetőségét és karnagyát évek óta ismeri, a kórus pedig a születés pillanatától formálhatta a művet.

A Cantemus: ötven év Kodály nyomában

A Cantemus története 1975-ben kezdődött Nyíregyházán, amikor Szabó Dénes megalapította a gyermekkart a város ének-zenei általános iskolájában. A mindennapos énekre épülő kodályi nevelésből mára kóruscsalád nőtt ki: a Cantemus Gyermekkar, a Pro Musica Leánykar és az 1998-ban alapított Cantemus Vegyeskar, amelyet a kezdetektől Szabó Soma Liszt-díjas karnagy vezet.

A vegyeskar tagjainak nagy része az iskolában és a gyermekkarban nőtt fel. Ez a közös zenei anyanyelv teszi lehetővé, hogy az együttes a kortárs zene legnehezebb feladatait is természetes hangon szólaltassa meg, és hogy egy élő zeneszerző alkotótársa legyen.

A CANTEMUS VEGYESKAR ÉS SZABÓ SOMA A ZENEAKADÉMIA NAGYTERMÉBEN

A ciklus útja

2022 Április 12-én Tahitótfaluban elkezdődik az első kötet komponálása.

2023 Június 25-én elkészül a *Feria Quinta*. Novemberben indul a második kötet.

2024 Augusztus 12-én lezárul a *Feria Sexta*; a kézirat végén: S. D. G. (egyedül Istené a dicsőség).

2025 Áprilisban a Cantemus 50 sorozat szerzői estjén a Zeneakadémián ősbemutató, nagycsütörtökön nyíregyházi bemutató.

2026 November 4.: megjelenik a *Vol. 1* album. November 10.: AVISO-beszélgetés a szerzővel. November 14.: a második kötet a Kodály Teremben.

A CANTEMUS KÓRUSCSALÁD · FOTÓ: NAGY ATTILA / MÜPA

Hallgassa meg!

ÚJ ALBUM · MEGJELENT 2026. NOVEMBER 4-ÉN

Tenebrae Responsoria Vol. 1 – Feria Quinta

Cantemus Vegyeskar · vezényel: Szabó Soma
Szóló: Földesi Ildikó, Nagymarczi Zsófia, Széchy Viktória (szoprán)

1 · In monte Oliveti
2 · Tristis est anima mea
3 · Ecce vidimus eum
4 · Amicus meus
5 · Iudas mercator pessimus
6 · Unus ex discipulis meis
7 · Eram quasi agnus
8 · Una hora non potuistis
9 · Seniores populi

SPOTIFY
hallgassa meg az albumot

DALOK.HU
belehallgatás, letöltés

Hogyan hallgassuk?

Aki először találkozik a ciklussal, kezdje a két szélső karakterrel: a 2. tétel (*Tristis est anima mea*) lassú siratójával és robbanó középrészével, majd a záró *Seniores populi* dobszerű ostinatójával. Ezután érdemes a teljes első nokturnust egyben meghallgatni, mert a tételek megszakítás nélkül épülnek egymásra.

A 8. tételnél figyeljen a távolról beszűrődő „Venite” kórusra és a befejezés csengő crotalijára: itt a ciklus egyetlen pillanatra a nagypénteken túlra tekint.

További felvételek és kották

DCH
digitális koncertterem

CANTEMUS.HU
hírek, koncertek

KOTTA · VOL. 1
Universal Edition

KOTTA · VOL. 2
Universal Edition

ÉLŐBEN · CANTEMUS KÓRUSBÉRLET

Gyertyakioltás – Tenebrae

2026. november 14., szombat, 18:00
Kodály Terem, Nyíregyháza
Gyöngyösi Levente szerzői estje: a *Tenebrae Responsoria* második kötete, a nagypénteki responzóriumok.
Cantemus Vegyeskar · vezényel: Szabó Soma

JEGYVÁSÁRLÁS
olvassa be a kódot

Források

Gyöngyösi Levente: *Tenebrae Responsoria – Feria Quinta* (Gy-002, 2023) és *Feria Sexta* (Gy-007, 2024), énekkari partitúra · a Universal Edition műismertetője · a szerző honlapja (gyongyosilevente.com) · Zeneakadémia és Cantemus koncertismertetők · Dalok.hu albumadatlap.

A kottapéldák a szerző és a kiadó tulajdonát képezik, itt rövid szemléltető idézetként szerepelnek. Kórusfotó: Nagy Attila / Müpa. Címlapkép: a Gyertyakioltás-koncert plakátjának festménye. Albumborító: Cantemus Choral Institute.

KIADJA A NYÍREGYHÁZI CANTEMUS KÓRUS
2026. NOVEMBER · CANTEMUS.HU